

Урок № 7(26)

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ДІЄСЛІВ

Мета: познайомити семикласників зі способами творення дієслів; формувати вміння знаходити дієслова й визначати спосіб їх творення, вправно ними користуватися при творенні дієслів; доречно використовувати в мовленні дієслова, утворені різними способами; удосконалювати культуру усного й писемного мовлення; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу познайомити з надбанням народної медицини.

Внутрішньопредметні зв'язки:

Лексикологія і фразеологія: уживання дієслівних антонімів.

Текст (риторичний аспект): створення висловлювань у художньому стилі з використанням дієслів, утворених різними способами.

Тип уроку: урок формування практичних умінь і навичок.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Ознайомлення семикласників з темою, метою й завданнями уроку

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок учнів

Вибіркова робота

➤ Прочитати текст. Виписати слова, утворені: а) префіксальним; б) суфіксальним; в) префіксально-суфіксальним способами.

ЛЮБИСТОК

З'явився любисток у нашому краї дуже давно. Розкішне зелене листя, приємний запах, лікувальні властивості зробили цю рослину улюбленою в народі.

Любисток використовують для приготування народних ліків від головного болю. Здавна українські дівчата мили любистком голову, щоб волосся було гарним, щоб не боліла голова (З журналу).

IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу

Дослідження-спостереження над мовним матеріалом

➤ Розглянути таблицю і визначити, від яких частин мови творяться дієслова.

Дієслівні префікси багатозначні, тому за їх участю утворюються дієслова з різним значенням (руху, переміщення тощо).

Від дієслів дієслова творяться за допомогою суфіксів, а від інших частин мови — за допомогою суфіксів, префіксів і способом словоскладання.

Способи творення дієслів

Префіксальний	Суфіксальний	Префіксально-	Словоскладання
---------------	--------------	---------------	----------------

		суфіксальний	
в- (уві-): <i>вписати, увібрати, влити;</i> від(і)-: <i>відрахувати;</i> до-(ді-): <i>дочистити;</i> над-(і-): <i>надписувати, надірвати;</i> о- (об-, обі-): <i>обишити, обіграти, обнести;</i> під-(і)-: <i>під'їхати, підігріти, підібрати;</i> по-, попо-: <i>подерти, попоходити;</i> при-: <i>пришити;</i> роз- (розі-): <i>розгромити, розігріти</i>	-а-, (-я-): від іменників, прикметників, вигуків: <i>моргати, хлопати, вечеряти, міцнішати;</i> -ува (-юва-): від іменників: <i>підмалювати, записувати, днювати, учителювати;</i> -і-: від іменників, прикметників, числівників: <i>жаліти, біліти, двоїти;</i> -ну-: від прикметників, вигуків: <i>стукнути, ойкнути;</i> -ка-: від займенників, вигуків, часток: <i>бекати, кукувати</i>	під-, з- + -ува- (-юва-): <i>підвищувати, зменшувати;</i> ви-, по-, з-, не-, про- + -и-, -ува-, (-юва-): <i>викорінювати, знешкоджувати, пофарбувати;</i> від-, до-, з-, не-, на- + -ся: <i>відчепитися, ненаїстися, допрацюватися</i>	а) іменна частина + дієслівна основа: <i>благоволити, верховодити;</i> б) складні іменники + -ува- (-юва-), -а- (-я-): <i>вільнодумствувати, добродіяти</i>

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ДІЄСЛІВ			
Префіксально-суфіксальний спосіб			
Префікс	Основа	Суфікс	Приклад
<i>з-</i>	Прикметникова	<i>-и-</i>	зменшити (менший)
<i>у-</i>			увиразнити (виразний)
<i>ви-</i>			вивільнити (вільний)
<i>о-</i>			ототожнити (тотожний)
<i>по-</i>		<i>-іша-</i>	подорослішати (дорослий)
<i>за-</i>	Іменникова	<i>-ува-</i>	започаткувати (початок)
<i>по-</i>	Числівникова	<i>-ї-</i>	потроїти (троє)
<i>на-</i>	Дієслівна	<i>-ува-</i>	нашіптувати (шептати)
<i>по-</i>			покрикувати (кричати)
<i>при-</i>			притакувати (такати)

Постфіксальний спосіб		
Основа	Постфікс	Приклад
Дієслівна	<i>-ся</i>	милувáтися (милувáти), голитися (голити)

Суфіксально-постфіксальний спосіб			
Основа	Суфікс	Постфікс	Приклад
Іменникова	<i>-и-</i>	<i>-ся</i>	колоситися (колос)
	<i>-а-</i>		женихатися(жених)

Префіксально-постфіксальний спосіб			
Префікс	Основа	Постфікс	Приклад
<i>до-</i>	Дієслівна	<i>-ся</i>	докричатися (кричати)
<i>на-</i>		<i>-ся</i>	напитися (пити)
<i>за-</i>		<i>-ся</i>	зачитатися (читати)

Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб				
Префікс	Основа	Суфікс	Постфікс	Приклад
з-	Іменникова	-и-	-ся	змилюсередитися (милосердя)
роз-	Прикетникова			розщедритися (щедрий)
на-				насмілитися (сміливий)
у-				усамітнитися (самотній)

V. Усвідомлення здобутих знань у процесі практичної роботи, удосконалення загальнопізнавальних і творчих умінь з теми

Творчий диктант

- Дібрати антоніми до поданих дієслів, змінюючи в них префікси. Визначити морфологічні ознаки утворених дієслів.

Виростити, зсипати, розширити, наблизитися, приближати, ділитися, дарувати.

- Скласти розповідь про цілющі рослини, яким віддають перевагу у вашій родині, використовуючи дієслова.

Творче конструювання

- Від поданих слів утворити дієслова суфіксально-префіксальним способом.

Корінь, хвороба, ліки, кашель, міцність, жаль, зима, зелень, молодь.

Творче реконструювання

- Замінити словосполучення дієсловами. Визначити спосіб їх словотворення. Виділити суфікси.
Рибу ловити, єдина боротьба, змінювати за дієвідмінами, тихий мир, козу водити, благо робити.

Довідка для вчителя: риболовствувати, єдиноборствувати, дієвідмінювати, утихомирити, козоводити, благодіяти.

Гра «Хто більше»

- Від дієслів утворити якомога більше дієслів префіксальним способом.

Зразок. Учити — перевчити, довчити, недовчити, підучити, відучити.

Нести, читати, майструвати, різати, слухати.

- Розібрати за будовою 2–3 слова.

Ігрове завдання для кмітливих

До записаних коренів додати префікси та суфікси. Визначити спосіб творення відновлених слів.

				Ч	И	Т					
			Т	О	П	Л					
				П	И	С					
		Г	О	Д	Ж						
	М	А	Л	Ь							
С	Т	У	К			І					
Г	У	Р	К			І					
Б	У	Р	М			І					
Г	Р	И	М								
Б	Л	И	М								
С	М	И	К								

Ключ: перечитувати, протоплювати, переписувати, погоджувати, змальовувати, стукотіти, гуркотіти, бурмотіти, гримати, блимати, смикати.

VI. Систематизація й узагальнення знань з теми

1. Які способи словотворення характерні для дієслів?
2. Від яких частин мови творяться дієслова?

VII. Підсумок уроку

VIII. Домашнє завдання

1. Підготувати повідомлення в науковому стилі на тему «Способи творення дієслів».
2. Виписати з енциклопедії текст, який би розповідав про лікувальні властивості рослин вашого краю. Знайти в тексті дієслова, утворені різними способами. Розібрати ці слова за будовою.